

Univerzita Karlova v Praze
Matematicko-fyzikální fakulta

SEMINÁRNÍ PRÁCE

Eva Adamcová

Osmileté gymnázium versus devítiletá základní škola

Předmět: Pedagogika II

Praha 2015

Úvod

V roce 2001 byl předložen návrh zákona obsahující požadavek na postupné rušení víceletých gymnázií. Díky tomu se naplno rozproudila debata o prospěšnosti a budoucnosti víceletých gymnázií. Je jasné, že stále existují na jedné straně skupiny, které budou argumentovat ve prospěch gymnázií a na druhé straně ti, kdo hlasují proti nim. Tyto názory jsou velmi často ovlivněny osobními zájmy. Mám poměrně jasno v tom, co je dobré pro mne. Co však je skutečně nejlepší pro budoucnost společnosti a její zdárný vývoj, což kvalita vzdělávání bezesporu ovlivňuje jako jeden z nejdůležitějších faktorů, je otázka, na kterou se pokusím hledat odpověď/odpovědi v této práci. Toto téma jsem si zvolila také proto, že jsem učitelka na gymnáziu, zároveň však učím i na druhém stupni základní školy a to nejdůležitější... jsem matkou tří dětí. Starší děti jsou studenty osmiletého gymnázia a nejmladší dcera půjde po prázdninách do deváté třídy základní školy. Jsem tedy v průniku nejméně tří zájmových skupin.

Cílem mé práce je shromáždit co nejvíce faktů a prostudovat množství různých názorů na danou problematiku a utřídit je. Zjistit jaké argumenty hovoří pro víceletá gymnázia a v čem je lepší společné vzdělávání dětí alespoň do deváté třídy. Debata se nejvíce točí kolem problému víceletých gymnázií a jejich případného rušení, proti čemuž se hodně lidí včetně mě bouří. Myslím, že problém je poněkud širší, a proto bych chtěla hledat odpovědi i na další otázky: Opravdu rozdělujeme děti na „schopné“ a „méně schopné“ příliš brzy? Co získáváme a co ztrácíme, jestliže děti učíme odděleně? Co je inkluzivní vzdělávání? Je v podmínkách současných základních škol možné realizovat rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání pro všechny děti? Co k tomu potřebujeme? Tyto a další související otázky jsou předmětem mé práce.

Historie

Není možné se kvalitně zapojit do debaty a utvářet si objektivní názor na danou problematiku bez znalosti historického vývoje.

- První gymnázium bylo na našem území založeno **roku 1556** při jezuitské koleji v Praze ve Štěpánské.
- V **roce 1774** proběhla zásadní školská reforma. Marie Terezie ustanovila povinnou šestiletou školní docházku pro všechny děti v Čechách. Školská reforma tak poprvé v historii vyjádřila zájem státu na vzdělávání veškerého obyvatelstva. V této době také vznikají první víceletá gymnázia (pětiletá a později šestiletá) jako reakce na zjištění, že dosavadní systém vzdělávání nevyhovuje rozvoji hospodářství.
- V **roce 1849** byl vydán Nástin organizace gymnázií a reálků v Rakousku. Nově tak vznikají dva typy středních škol: osmileté gymnázium a šestiletá reálná škola. Přičemž studium na gymnáziu je zakončeno maturitou. Na středních školách byla vyučovacím jazykem němčina, přechodně se čeština objevuje jako nepovinný a později i vyučovací předmět.
- Další důležitou reformou národního školství byl Říšský zákon z **roku 1869**. Rušil vliv církve na kontrolu a řízení škol. Povinná školní docházka byla prodloužena na osm let. Reálné školy jsou o rok prodlouženy a je na nich zavedena maturitní zkouška.
- Poslední rakouská změna gymnaziálního vzdělávání je z **roku 1909**. Byly provedeny změny obsahu vzdělávání – méně teorie, více praktičnosti. Zavedena byla výuka moderních a národních jazyků. A došlo ke sblížení osnov gymnázií a reálných škol.
- Za první republiky podnítila nespokojenost se starým rakouským školstvím vznik reformních hnutí a tzv. pokusných škol. Nedosáhly však velkých výsledků. Povinná školní docházka byla ustanovena na devět let. V oblasti středního školství dochází k úpravám osnov, které přišly hned po **roce 1919** a zaměřily se na odstranění povinného náboženství ve prospěch vyučovacího jazyka a přírodovědných předmětů. Osnovy různých druhů gymnázií se výrazně přiblížily.
- V období okupace (**1938 – 1945**) bylo školství pod obrovským tlakem a jeho vzdělávací funkce byla utlumena na úkor výchovné.

- Po osvobození Československa v **roce 1945** se školství obnovilo na předválečnou úroveň. Je však třeba změn, proto se živě debatuje. Z této debaty vzešla reforma v duchu jednotné, vnitřně diferenciované školy. Nicméně návrh zákona byl příliš kontroverzní a nikdy nevešel v platnost.
- Začátek komunistické éry **1948** znamenal konec demokratických debat. Školský zákon z tohoto roku stanovil devítiletou školní docházku na jednom typu škol. Gymnázium bylo zachováno. V této době se školství dostává do politického tlaku a vzdělávání je ideologicky zatíženo.
- Zákonem z **roku 1953** se zkracuje povinná školní docházka na 8 let, aniž by přitom došlo k redukci učiva. Je zavedena tzv. jedenáctiletá škola, která spojuje primární i sekundární stupeň školy. **Veškerá gymnázia jsou zrušena.** Proti tomuto nešťastnému řešení se zvedla vlna nespokojenosti, zejména kvůli nástupu čtrnáctiletých dětí do výroby.
- V **roce 1960** proto vychází nový školský zákon, který vrací devítiletou školní docházku. V uvolněné atmosféře šedesátých let se opět debatuje o vnitřně diferenciované škole.
- Zákonem z **roku 1968** jsou obnovena gymnázia ve čtyřleté podobě, je zachován jejich všeobecný charakter.
V srpnu tohoto roku však sovětská vojska ukončila naděje svobodně smýšlejících lidí a ideologický režim na školách se opět utužil.
- Komunisté znovu provedli změny v **roce 1978**. Povinná školní docházka byla prodloužena na deset let. Základní školy měly osm ročníků a každý musel ještě nejméně dva roky absolvovat na nějaké střední škole.
- Vývoj po **roce 1989** se vyznačoval snahou napravit chyby a křivdy minulého režimu. Nejvýraznější změny, které přinesl zákon z **roku 1990**, jsou: možnost zřizovat nestátní školy; svobodná volba školy; zřízení víceletých gymnázií. Vznik víceletých gymnázií byl nejvíce kritizovanou změnou zejména proto, že gymnázia byla terčem kritiky již za první republiky. Také podle trendu v zahraničí, kde již směřují k inkluzi, se zavedení víceletých gymnázií jevílo jako krok zpět. V **roce 1995** byla zrušena pětiletá a sedmiletá gymnázia. Ministerstvo školství vydalo Národní program rozvoje vzdělávání v České republice tzv. Bílou knihu.
Koncem devadesátých let se Česká republika účastní mezinárodních výzkumů TIMSS a PISA.

Víceletá gymnázia

Víceleté gymnázium (VG) je typem střední školy, která má všeobecný charakter. Mezi víceletá gymnázia, která u nás v současné době existují, patří gymnázia osmiletá a šestiletá. Studium na všech typech gymnázií je zakončeno maturitní zkouškou. Posláním gymnázií je v první řadě příprava studentů ke studiu na vysokých školách. Přes všeobecný charakter studia existují gymnázia s různým zaměřením: jazyková, humanitní, sportovní, výtvarná...

Mezi zastánce jejich zachování patří především rodiče nadaných dětí, rodiče dětí, které nejsou na základní škole spokojené, ale také část odborné veřejnosti a v neposlední řadě učitelé VG. **Hlavními argumenty pro** existenci VG jsou především:

- umožnit „chytrým“ dětem rychlejší rozvoj, dát jim podnětné prostředí v kolektivu podobně zaměřených vrstevníků,
- gymnázia jsou pro děti, které se chtějí učit; samotné děti si často stěžují, že na základní škole nemají klid na práci,
- rodiče mají mít možnost volby, kde se bude jejich dítě vzdělávat,
- pro základní školy znamenají VG konkurenci, která je alespoň částečně nutí ke zlepšování jejich úrovně,
- díky tomu, jaké děti se dostanou na VG, je možné na tyto žáky přenést větší díl zodpovědnosti za své vlastní vzdělávání a dát jim větší samostatnost,
- díky velkému věkovému rozpětí žáků lze k výchově a vzdělávání využít pozitivní vzory z vyššího gymnázia,
- vyzkoušení si nových rolí; premianti ze ZŠ na gymnáziu najednou nejsou ti nejlepší; na ZŠ na jejich místo nastoupí jiní žáci a můžou si vyzkoušet strasti a výhody postu nejlepšího.

Devítileté základní školy, praktické školy a inkluze

Devítileté základní školy (ZŠ) jsou základním článkem vzdělávání. Jejich účelem je naučit žáky základním vědomostem, ale také je konfrontovat s vrstevníky a naučit je řešit problémy. U nás je povinná devítiletá školní docházka. Do školy nastupují děti po dovršení šesti let věku. Rodičům je doporučováno, aby jejich dítě před nástupem do školy navštěvovalo alespoň jeden rok předškolní zařízení.

Základní škola praktická vzdělává žáky, kteří se nemohou úspěšně vzdělávat na ZŠ běžného typu. Jedná se o žáky s lehkým mentálním postižením. Hlavním cílem je umožnit žákům dosáhnout co nejvyšší úrovně znalostí, dovedností a rozvoje při respektování jejich individuálních zvláštností. Výchovné cíle směřují k přípravě žáků na jejich zapojení do běžného života.

Současným trendem ve vyspělých státech západní Evropy je inkluze ve vzdělávání. Inkluzivní škola přijímá všechny děti bez ohledu na jejich sociální situaci, vyznání, rodinnou konstelaci, postižení, rasu, příslušnost k menšině a vzdělává je individuálně podle jejich potřeb. Z tohoto pohledu podléhají kritice nejen víceletá gymnázia, ale také praktické školy.

Především učitelé a ředitelé základních škol se ohrazují proti odcházení dětí na víceletá gymnázia. Dále pak odborníci a liga lidských práv, kteří jsou zastánci rovnosti ve vzdělávání. **Hlavní argumenty pro** společné vzdělávání dětí alespoň do patnácti let jsou:

- podnětné prostředí by mělo být na všech školách pro všechny děti,
- třídy, z nichž odejdou ti nejlepší, ztrácejí na rozmanitosti,
- existence různorodosti je vnímána jako obohacení a přínos,
- odlivem nadaných žáků na VG po pátých třídách se snižuje kvalita vzdělávání na druhém stupni ZŠ,
- pokud děti vzděláváme odděleně, ztrácíme sociální citlivost, schopnost fungování v diverzifikované skupině a tedy konkurenceschopnost v reálném životě,
- přijímací zkoušky na víceletá gymnázia vystavují děti neúměrnému stresu.

Problematika z pohledu učitele a rodiče

Inkluzivní vzdělávání obsahuje opravdu vznešené myšlenky, avšak z mého pohledu až příliš idealizované. Je krásné chtít pro každého rovný přístup ke vzdělávání a z vyššího pohledu je to i žádoucí. Nicméně se domnívám, že naše společnost k tomu ještě nedozrála. Násilné rušení praktických ZŠ a víceletých gymnázií by v tomto okamžiku přineslo více škody než užitku. Základní školy nejsou na takový zásah připraveny. Nedovedu si představit, že do základních škol, kde už nyní není práce jednoduchá, přibudou do tříd s 25 žáky ještě různě postižené děti. Právem se pedagogové těchto škol bouří proti takovému rozhodnutí. Já sama jsem ráda, že tento návrh schválen nebyl.

Abychom vybudovali skutečně účinný systém, je třeba zkvalitnit vzdělávání pedagogů a asistentů směrem k individuálnímu pojetí výuky a připravovat je na nové a účinnější formy práce. Další nezbytností je navýšení prostředků do všech stupňů vzdělávání – na asistenty, speciální pomůcky, ale i stavební úpravy školních budov, tak aby se děti mohly vzdělávat společně a zároveň byly v maximální míře zohledněny jejich individuální specifické potřeby. Také je potřeba zlepšit finanční ohodnocení pedagogů, aby ti nejschopnější ze škol neodcházel z důvodu, že neuziví rodinu. V neposlední řadě bychom se měli zamyslet nad tím, jak snižovat naplněnost tříd, aby mohl být skutečně zachován individuální přístup. Na to vše jsou potřeba finance. (Rušení škol vypadá spíš jako snaha vlády peníze ušetřit a zároveň jako určitý druh alibizmu: Protože Evropa náš systém kritizuje, musíme za každou cenu udělat „něco“, co je hned vidět.) Dále je důležité, aby se školy otevřely veřejnosti i rodičům, bez jejichž podpory nelze transformaci uskutečnit. Musíme pracovat také na tom, aby se změnilo celkové povědomí rodičů. Stále slýchám hlasy typu: „Nechci, aby naše Anička chodila do školy s tím blbem!“

Takže je třeba školy a jejich zázemí zlepšovat na všech úrovních. Jenže pokud se bude tímto způsobem zvyšovat kvalita základních škol, nebude z nich tolik dětí odcházet. A problém víceletých gymnázií se vyřeší sám. Osobně bych víceletá gymnázia úplně nerušila, alespoň v dohledné době ne. Pět až deset procentům nejlepších žáků by měla být k dispozici, pokud se pro ně rozhodnou. K demokracii patří nejen rovnocenný přístup ke vzdělávání, ale také svobodná možnost volby. K přijímacím zkouškám může jít přece každý. Hlasy volající po

zrušení přijímaček kvůli rovnosti mě upřímně děsí. Také nehodíte dítě do vody, pokud neumí plavat. Na gymnáziu by měli studovat ti, co na to mají.

Zda se děti stresují kvůli přijímacím zkouškám? To vidím spíše jako problém ambiciózních rodičů než přijímaček. Pokud dítě na gymnáziu chce jít, pak prostě přijímačky zkusí. Ale jestliže se snaží naplnit přání rodičů, pak chápu, že může být stresované.

Jako příklad uvedu vlastní děti. Všechny navštěvovaly stejnou základní školu. Nejstarší dcera chtěla na víceleté gymnázium, protože už tam měla kamarády ve vyšším ročníku. Na základní školu moc dobře nevzpomíná, říká, že se tam nic nenaučila a ve třídě nebyla dobrá atmosféra ani klid na práci. Na gymnáziu byla velmi spokojená. Letos složila maturitní zkoušku a je přijatá na vysokou školu, kterou si vybrala. Prostřední syn odešel za starší sestrou na stejné gymnázium, hlavně kvůli šikaně na ZŠ. Na gymnáziu má trochu problémy s prospěchem, protože málo pracuje. Nejmladší dcera chtěla zůstat, protože je na ZŠ spokojená. Má skvělou paní učitelku a třída tvoří dobrý kolektiv. Letos budeme vybírat čtyřleté gymnázium. Takže z osobní zkušenosti vím, že není důležitý jen výběr školy, ale i štěstí na dobrého učitele. Téma osobnosti učitele by bylo na samostatnou seminární práci.

Závěr

Je dobře, že naše školství směřuje k inkluzi a všechny argumenty snesené pro společné vzdělávání jsou platné, jen je třeba nejdříve dotovat a zlepšovat uvedené oblasti školství a teprve potom, až klesne poptávka, rušit nenaplněné školy. Do té doby se jako učitel i jako rodič přikláním k argumentům pro existenci víceletých gymnázií s určitou regulací jejich počtu. Možná že právě ona nás na žebříčkách mezinárodního testování drží alespoň nad průměrem. Pokud nám jde o rozvoj vzdělanosti, jejich rušením bychom si v současné době nepomohli.

Jsem vděčná, že moje děti měly po páté třídě možnost volit gymnázium nebo základní školu.

Použitá literatura a prameny

- *Magisterská diplomová práce: Petr Sucháček, Víceletá gymnázia v českém vzdělávacím systému: funkce a dopady (2013), (staženo 10. 8. 2015)*
http://is.muni.cz/th/327525/ff_m/suchacek_magisterska_prace.pdf
- *Diskuse u kulatého stolu (staženo 8.8. 2015):*
<http://ceskomluvi.cz/tema-3-je-pravdive-tvrzeni-ze-na-nasich-skolach-prilis-brzy-rozdelujeme-deti-na-schopne-a-mene-schopne/>
- *Článek: Pavel Roubal, Víceletá gymnázia pro lepších 5%? (staženo 8.8. 2015)*
<http://www.ceskaskola.cz/2011/02/pavel-roubal-viceleta-gymnazia-pro.html>
- *Krátké video: Petr Fischer, Hana Čápková (staženo 8. 8. 2015)*
<http://www.eduin.cz/clanky/podivejte-se-prinaseji-viceleta-gymnazia-vic-skody-nez-uzitku/>
- *Článek: Jaromír Kaplan, Krize víceletých gymnázií (staženo 10. 8. 2015)*
<http://www.ekontech.cz/clanek/krize-viceletych-gymnazii>
- *Principy inkluzivního vzdělávání (staženo 10. 8. 2015)*
<http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/principy-inkluzivniho-vzdelavani>